

LA SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA *

Georg KREMNITZ

1. ORIGEN I EVOLUCIÓ

1.0. De fet la sociolingüística catalana no va néixer fins als anys seixanta d'una penúria aguda i d'una necessitat concreta; la seva prehistòria, com també algunes característiques de la ciència catalana, es poden seguir fins a uns temps molt més reculats, fins als dies de la Renaixença del segle XIX. Ja llavors, en efecte, als ulls de molta gent, l'activitat científica era *també* un acte de catalanisme, un servei a la societat catalana. Aquest compromís social és una de les constants que es poden observar sota formes diverses al llarg d'una centúria: la ciència es fa al servei d'una societat, en vista de les seves implicacions socials.

Aquesta actitud es concreta en la selecció tant dels camps de treball com de les maneres de procedir; a casa punt i moment es manifesta quina importància atribueixen els científics a la difusió de llurs resultats de treball entre la població (a la «vulgarització» sovint un xic ridiculitzada) i en quina mesura s'han de refiar de la col·laboració de la població.

1.1. Aquestes posicions es manifesten en la sociolingüística *avant la lettre* i en les dues figures, importants i tan diferents, d'Antoni-Maria Alcover (1862-1932) i de Pompeu Fabra (1868-1948), pràcticament els pares

* Nota del traductor:

El Grup Català de Sociolingüística m'encomanà la traducció d'aquest treball, que constitueix la introducció del volum *Sprachen im Konflikt Theorie und Praxis der katalanischen Soziolinguisten* (Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1979, 236 pàgs.), dedicat a presentar un recull de textos sobre sociolingüística d'autors d'àmbit català, i del qual Kremnitz és el curador. Per indicació del GCS no he traduït ni el pròleg ni la notícia bio-bibliogràfica dels autors seleccionats, una cosa i l'altra destinades al públic alemany. Pot tenir, tanmateix, alguna utilitat la referència dels autors seleccionats: Lluís V. Aracil, Antoni M. Badia i Margarit, Domènec J. Bernardó, Rafael Ll. Ninyoles, Gentil Puig i Moreno, Joaquim Torres i Pla, Francesc Vallverdú. Georg Kremnitz és professor a la Universitat de Münster i autor de *Intents de codificació de l'occità d'ençà del s. XIX i acceptació dels parlants* i de *Les minories ètniques de França en l'ensenyament del francès* [Ricard Torrents].

de la lingüística catalana. Allò que importava a tots dos era tornar el català al punt que pogués ésser altre cop usat com a mitjà de comunicació plenament vàlid, i «catalanitzar» la consciència lingüística de la població. A aquest respecte el gran èxit d'Alcover fou el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, del 13 al 17 d'octubre de 1906, al qual es van inscriure més de 3.000 participants en una època en què els Països Catalans no disposaven ni de deu lingüistes preparats. Conseqüències del Congrés varen ésser una extraordinària animació de la lingüística catalana, que encara dura avui, un gran nombre de treballs i un constant interès de la societat envers la llengua, interès difícil de trobar enlloc més en aquesta forma. També l'altra gran obra d'Alcover, el Diccionari, que conté força implicacions sociolingüístiques per la consideració que va tenir dels dialectalismes i els llenguatges tècnics, va ésser possible en gran part gràcies a la col·laboració d'innombrables corresponsals a tots els Països Catalans. Ja per a Alcover la llengua era una qüestió dels parlants en llur conjunt.

Pompeu Fabra es va ocupar sobretot dels aspectes normatius gairebé convencionals de la llengua; no era tanmateix aquest l'objectiu; Fabra s'adonava que en una societat moderna s'han de complir certes condicions formals per tal que una llengua pugui dur a terme el paper social que li és propi. Així s'han d'entendre les Normes ortogràfiques (1913) i les seves diverses gramàtiques normatives. A vegades s'ha reprotxat a Fabra que tingués massa en compte la llengua de Barcelona, però aquest retret, només en part encertat, caldria més aviat fer-lo a alguns dels seus epígons. Fabra no es trobava en un espai buit: la codificació catalana és expressió del compromís, iniciat seixanta anys abans, entre tradicionalistes i novadors, i és l'intent de cobrir tot el territori lingüístic. Més aviat cal admirar de Fabra la capacitat de compromís i de renúncia, per tal com les seves primeres idees eren més innovadores.

Caldria, en darrer terme, fer esment de l'activitat coordinadora de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), una mena d'Acadèmia Catalana de les Ciències, que fou fundada el 1907 amb l'impuls d'Enric Prat de la Riba (1870-1917) i que el 1911, també per influència de Prat, acollí una Secció Filològica. L'Institut sempre ha dut a terme amb totes les seves forces una «política lingüística pràctica», mitjançant la promoció de totes les activitats i iniciatives culturals que es fessin en català, justament també en els anys posteriors al 1939.

Potser és important de constatar que Alcover, Prat de la Riba i Fabra procedien de posicions polítiques i ideològiques completament diferents, però que el consens sobre la voluntat d'autoafirmació lingüística dels catalans passava pel damunt dels grups polítics, tot i que, és clar, hi hagués discrepàncies pel que fa al camí i als mitjans.

1.2. La «normalització» de la situació del català (*cf.* Vallverdú 1977), que després de la interrupció de la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) havia fet grans progressos durant els anys de l'autonomia del Principat, de 1931 a 1939, va tornar a ésser interrompuda i molt greument danyada amb la victòria de Franco i l'ocupació de les seves tropes: fou penat tot ús públic del català, es perseguiren i, en part, s'anihilaren no

solament les institucions polítiques sinó també les culturals, es destruïren planificadament nombroses col·leccions científiques, una gran part de la intel·lectualitat catalana hagué d'emigrar, si no havia estat abans empresonada o afusellada. El nombre de catalans passats a la banda franquista fou relativament petit, i els catalans tenien tota la raó de considerar-se, amb paraules d'un ministre franquista, com a «poble vençut».

Paral·lel amb la prohibició de la llengua hi hagué l'intent repetit d'oprimir la llengua en la consciència dels parlants fins a reduir-la a un dialecte del castellà, justament per mitjà de la prohibició i de la negació dels resultats de la política lingüística anterior.

Només molt a poc a poc, el govern de Franco va relaxar la duresa d'aquesta línia política, segons les mutacions de la situació política general dels anys cinquanta i a causa de la resistència permanent de la població catalana; i no és fins a començos dels anys seixanta que es pot parlar d'una certa tolerància. En aquella època ocorren dos fenòmens d'àmplia significació: la lenta reconstrucció de l'empresa editorial catalana i la publicació d'alguns periòdics (la revista mensual *Serra d'Or* editada pel monestir de Montserrat, el paper de la qual com a fòrum d'informació i de discussió és enorme, apareix des de 1959); això permet aturar la provincialització i l'analfabetisme creixent dels catalans en la pròpia llengua. També es produeixen els començos de la Nova Cançó, la qual a través d'alguns intèrprets, sobretot Raimon, ha exercit una forta influència en la consciència col·lectiva.

Finalment, en aquesta època del franquisme tardà, es formula amb claredat la pregunta sobre l'època de després de Franco: després de l'evidència de no haver aconseguit la caiguda de la Dictadura, els grups de l'oposició veuen la possibilitat d'una nova ordenació política d'Espanya després de la mort de Franco i s'esforcen a estar ben preparats per a aquest moment.

1.3. A l'origen de la Sociolingüística catalana en sentit estricte hi hauria aquesta doble motivació: intent d'un balanç de la situació resultant de la catàstrofe de la guerra civil i elaboració d'idees per al futur; origen lligat amb els començos de la Sociolingüística com a disciplina pròpia a Gran Bretanya i als USA. El primer que en publicacions s'ocupà de qüestions de bilingüisme en els seus diversos aspectes fou A. M. Badia i Margarit. És remarcable que ell, un dels més importants lingüistes i filòlegs en el sentit habitual, se sentís empès a reflexionar sobre temes sociolingüístics: és que obeeïa al seu compromís i a les necessitats del moment. Badia va emprendre una feina de dimensions enormes, a saber, l'intent de fer un balanç de la situació lingüística de Barcelona. Va adreçar a més de 20.000 persones (caps de casa) un qüestionari que obtingué un alt percentatge de respostes. A desgrat d'algunes febleses de detall (*cfr.* Torres 1977) —que sovint s'expliquen per les circumstàncies exteriors i les limitacions materials— és un dels treballs més voluminosos i més importants que mai fins ara hagi ofert la sociolingüística (Badia 1969). Però també és remarcable per a la situació de la ciència catalana que Badia, per raó de tasques diverses d'organització i de política en el sentit més ampli, no hagi pogut encara enllestir la segona

part de la seva investigació: sovint el compromís fa a la ciència jugades d'aquestes. El material publicat per Badia constitueix encara avui la base per a un judici de la situació lingüística del Principat i permet extrapolacions cauteloses tant en sentit cronològic com geogràfic. A més Badia és autor d'altres nombrosos treballs sobre qüestions relacionades amb la Sociolingüística que tenen una influència considerable (entre altres, Badia 1964, 1973).

En un altre indret, a València, si fa no fa a la mateixa època i independentment de Badia, un altre investigador començava a interessar-se per les qüestions sociolingüístiques: Lluís V. Aracil i Bonet estudiava a la Facultat de Dret i s'ocupava d'ençà de 1960 de problemes sociològics i sociolingüístics. Com que de textos seus només se'n coneixien relativament pocs, fou difícil durant molt temps d'apreciar la influència real d'Aracil en la constitució i el desenrotllament de la sociolingüística catalana. Tanmateix va esbossar en poques planes (1966a, 1966b) no solament la història de la llengua del País Valencià, sinó sobretot els punts decisius del concepte de conflicte lingüístic, que té un paper decisiu en la sociolingüística catalana (es troba una exposició més detallada a Aracil 1973). Mentrestant s'ha vist clar que Aracil, que durant anys ha treballat als USA, n'és el creador d'idees i l'inspirador teòric que intervé constantment amb subtils raonaments, tot i que no sempre es puguin seguir sense dificultats.

En aquest context cal esmentar un altre valencià que ha proporcionat importants incitacions en molts terrenys de la cultura catalana i de la consciència catalana, a saber, l'escriptor i assagista Joan Fuster, que l'any 1962 publicà significatius treballs sociolingüístics (Fuster 1962, 1962a). Després, a darreries dels anys seixanta aparegué R. Ll. Ninyoles.

Una altra fita en la formació de la sociolingüística catalana seria l'any 1968, l'any Fabra (amb motiu del centenari del seu naixement), que coincidí amb l'any que a Europa es posaven en qüestió els valors establerts. Es publicaren treballs sociolingüísticament rellevants (per exemple, Vallverdú 1968) i sobretot es tornà a plantejar el problema de la norma lingüística i la seva codificació en uns moments en què creixia la producció editorial catalana: el 1966 es publicaren en català més de 500 títols (Vallverdú 1968, 102-103), i el 1977, després d'una aguda crisi a començament dels anys setanta, es produïren per primera vegada més de 1.000 títols.¹ Finalment les darreries dels anys seixanta coincideixen amb una època d'una certa «liberalització» de la Dictadura, abans que en els darrers anys anteriors a la mort de Franco s'implantés un nou enduriment.

A partir d'aquí es pot dir que existeix una sociolingüística catalana, si més no, en els seus començos.

1.4. Naturalment cal veure la constitució d'una sociolingüística catalana en relació amb el desenvolupament de la sociolingüística en general. En el conjunt l'impuls procedent d'Anglaterra, de Basil Bernstein, que ha tingut una influència persistent en la sociolingüística alemanya, a penes

¹ Comunicació de F. Vallverdú a l'autor.

ha tingut importància per als catalans (la qual cosa s'explica en part pel fet que la hipòtesi del dèficit de Bernstein va ésser formulada sobre l'aplicació en uns països en què coexisteixen varietats diferents d'una única llengua històrica). Al començament dels anys seixanta, al capdavant per raons polítiques, era més important el creixement de la sociolingüística nord-americana. Sobretot Ferguson (1959) i Fishman (1967), amb el concepte de diglòssia i la seva ampliació posterior, proporcionaven un important punt de partida per a l'anàlisi de la situació catalana. D'altra banda la recepció dels treballs nord-americans no es va produir fins als anys seixanta: els textos primers (*cfr.* Vallverdú 1968 i 1970) encara contenen relativament poques referències. Els treballs americans no foren pas rebuts sense crítica i sense examen: el fet de reelaborar-los críticament i superar-los constitueix un punt decisiu en l'evolució de la sociolingüística catalana. També hi ha tingut una certa influència els treballs publicats en anglès, dirigits a un públic més ampli, sobre problemes lingüístics i normalització lingüística en països descolonitzats (Fishman-Ferguson-Das Gupta 1968), pel fet que s'hi plantejaven força qüestions d'una manera semblant malgrat moltes diferències. A més a més es poden constatar influències de la tradició filològica espanyola, com ara d'un Menéndez Pidal, en la qual la consideració de la llengua ha anat sempre lligada amb els fets culturals; però el moment nacionalista castellà no ha estat, naturalment, assumit. La recerca occitànica hauria deixat també certes influències: les seves primerenques reflexions linguo-sociològiques i alguns dels llibres publicats per Robert Lafont a darreries dels anys seixanta varen ésser llegits amb gran interès en els Països Catalans (la influència de Montpeller es fa notar especialment a Catalunya del Nord). Avui l'intercanvi és viu entre tots dos països.

Aquesta breu enumeració de les fonts, caldria precisar-la en detall, per exemple com es lliguen en cada autor les influències d'una manera diferent; però una feina detallada així sobrepassaria de molt els límits d'una introducció. Allò que cal fixar és que la importància de la sociolingüística catalana consisteix en el fet que, pouant de fonts diverses, ha esdevingut una disciplina pròpiament dita i autònoma, de la qual pensem que la sociolingüística alemanya, contrastant-ne les posicions, també pot treure fruit i estímul.

1.5. Després de la fase de la constitució d'una sociolingüística catalana, ve la fase de la consagració i ara —potser— la de la institucionalització.

A començaments dels anys setanta —la coincidència amb l'estada d'Aracil a Nord-Amèrica potser no és casual— la sociolingüística catalana es «descobrí» en petits cercles. Una fita en el camí del seu reconeixement internacional fou el VIII Congrés Mundial de Sociologia celebrat a Toronto del 19 al 24 d'agost de 1974, el programa del qual contenia una sessió sobre sociolingüística catalana dintre el grup de treball de sociolingüística. Els catalans varen aprofitar amb molta cura aquesta ocasió per presentar-se a si mateixos, els seus objectius i els seus mètodes de treball: al voltant de la preparació d'aquesta sessió de treball va

néixer l'actual Grup Català de Sociolingüística (GCS), com a simple trobada dels interessats en aquestes qüestions, el qual grup s'ha anat estructurant des de llavors. També aquí es pot detectar la influència d'Aracil, tot i que ja llavors es respirava la necessitat d'organitzar-se d'alguna manera. Es prepararen dotze comunicacions per al Congrés, que mentrestant, fora de dues, s'han publicat en català com a primer volum de *Treballs de Sociolingüística Catalana* (TSC 1, 1977);² la fundació d'aquest periòdic fou una conseqüència del Congrés i de la trobada del grup.

Malgrat aquest esforç d'acció cap a l'exterior els textos romanen encara avui relativament poc coneguts: d'una banda hi ha el problema de la llengua, de l'altra la dificultat relativa de localitzar molts treballs d'aquests i, en tercer lloc, també hi ha influït un cert esnobisme científic que a penes té en compte les publicacions que no siguin en anglès.

La sociolingüística catalana no es redueix pas completament al Grup Català de Sociolingüística, tanmateix en constitueix la possibilitat d'articulació més influent.

2. ELS PRESSUPÒSITS I PUNTS DE PARTIDA MÉS IMPORTANTS DE LA SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA

2.1. Ja hem fet esment que la constitució i la història peculiar de la sociolingüística catalana no es poden entendre sense tenir en compte els condicionaments polítics de l'Estat espanyol, ja que fins ara no podia en cap moment adoptar una posició no política, purament científica; però és molt versemblant que en el futur previsible no canviï gaire, a desgrat de la recuperació de l'autonomia del Principat. Això no vol pas dir que el grup com a tal hagi esdevingut actiu en política immediata; ara bé, els científics han hagut de considerar sempre les implicacions polítiques (possibles) de llur feina, no s'han pogut ni es poden quedar parats en la descripció i l'anàlisi, sinó que estan obligats a fer propostes pràctiques i han de tenir en compte les dades polítiques. Els problemes més importants es poden resumir en tres apartats:

2.1.1. El problema de l'opressió lingüística: des de 1939 l'intent del govern espanyol d'oprimir el català, o, en el cas ideal, de fer-lo desaparèixer completament, fou una constant política que va canviar només d'intensitat i de mètodes. Els enemics del català (i del basc i del gallec) tenien clar que amb alguns decennis no es pot pas portar tot un poble a abandonar la seva llengua, entre altres raons perquè, estant com estava la instrucció d'aquest poble, una gran part tenia el català com a *única* llengua. Tanmateix es podia fer recular la normalització encara jove de la situació lingüística. Per això s'oferien els mitjans següents:

- Destrucció, o sigui, treure la vigència de la codificació lingüística catalana i, amb això, supressió del mitjà indispensable per a un ús general de la llengua.

² És significatiu que l'únic autor no català sigui l'occità Robert Lafont.

- Prohibició de l'ús públic: així anirien perdent-se certs registres de la llengua culta, per tal que després d'un determinat temps es pogués demostrar que en efecte el català no reunia condicions per a qualsevol ús, ja que li mancarien un gran nombre de termes.
- Intent d'esbarriar la llengua en dialectes; el govern tolerava amb complaença sobretot els localismes valencians i baleàrics, ja que l'atimització de la llengua era el mitjà millor per a la patuesització de la consciència.
- Intent d'opressió de la història catalana i de la consciència de tradició per tots els mitjans.
- Foment de la immigració ja existent, procedent de territoris no catalans, per tal d'aconseguir una proporció de població de parla castellana com més alta millor.

Si en la consciència dels parlants la llengua en un primer moment deixava d'ésser completa i si després esdevenia un dialecte que no es podia fer servir per a tot, llavors el capteniment dels parlants ja faria que només fos usada com a tal dialecte, amb la qual cosa s'engegaria un cercle viciós. El govern i les forces que el sostenien podia ben admetre que la seva política lingüística imperialista tindria èxit, pel fet que en altres països, sobretot a França, amb mètodes semblants s'havien aconseguit resultats considerables.

Avui es pot afirmar que l'intent d'atacar decisivament les llengües de les minories ètniques a l'Estat espanyol ha fracassat. A l'arrelament en el poble, sòlid malgrat totes les dificultats, s'hi afegí l'efecte inesperat que l'ús d'aquestes llengües a partir d'un determinat moment fou sentit com a resistència a l'Estat autoritari i així la resistència va rebre en amplis cercles un suport complementari.

El govern es va adonar en part del seu fracàs, i pocs dies abans de la mort de Franco, signat ja pel rei actual, el 31 del 10 de 1975 entrà en vigor un decret que ha de regular l'ús de les llengües en la vida pública (Decret 2929/1975). El decret quedava molt enrera dels desigs de les nacionalitats, però significava el reconeixement de l'existència d'aquestes llengües i obria el camí cap a ampliacions ulteriors. Mentrestant l'evolució ja l'ha superat i segurament que en el marc de les lleis autonòmiques dels territoris de parla diferent serà substituït per una nova regulació.

Francesc Vallverdú ha qualificat d'*imperialista* la política lingüística espanyola (1968, 37). La lluita amb aquesta política ha caracteritzat el primer decenni de la sociolingüística catalana. Possiblement els catalans en endavant hauran de mirar de no caure pel que fa al Principat en una política lingüística *chauvinista*, això és, en una reversió del rumb i una catalanització coercitiva dels immigrants. El Grup Català de Sociolingüística, així com els partits polítics, no para d'ocupar-se constantment d'aquesta qüestió, ja que es vol evitar per damunt de tot una repetició dels errors del règim de Franco canviats de signe.

2.1.2. La immigració significa en vista de la gran quantitat dels afectats una preocupació i una amenaça molt més elementals. El nombre dels immigrants no es pot calcular sinó amb dificultats, i el repartiment

en les diverses àrees és diferent, així com el grau d'integració en la societat catalana. Les recerques de Badia (1969) i de Reixach (1975) han donat certament uns resultats «tranquillitzants» en molts sentits per als catalans: el grau d'adaptació lingüístico-cultural sembla més alt que no es temia, tanmateix perdurará el problema de la integració dels immigrants encara molt temps. Un cert grau d'assimilació és una qüestió d'ésser o no ésser per a la comunitat de llengua catalana; només així pot evitar d'esdevenir a la llarga una minoria en el propi país. Ahora ha de respectar els drets d'identitat d'aquests immigrants.

2.1.3. Per últim el problema es complica pel fet que en tots els Països Catalans estan en correlació les diferències de llengua i la vinculació social. Dit a grans trets, al Principat hi ha dos grups d'immigrants: un de relativament petit, però en part de la capa social dirigent dels funcionaris d'Estat, que durant molt temps han passat pels representants de la consciència castellana, i el gran nombre dels empesos a l'emigració per necessitat, els quals es troben a sota de tot dels estrats socials; una part d'aquests han arribat a França i a Alemanya. Al mig hi ha la gran massa dels catalans, la burgesia i una part de la gran burgesia, però també la petita burgesia i part del proletariat. D'aquí que l'aprenentatge del català ha significat i encara significa avui per a molts immigrants la condició per a un ascens social *acotat*. Per això en aquestes capes és relativament elevada la motivació per una certa assimilació. D'altra banda, aquesta situació ha engendrat sempre tensions, que en períodes diversos ha estat utilitzada políticament per dividir la població. L'exemple més característic n'és Alejandro Lerroux y García (1866-1949), diverses vegades president del govern espanyol, els èxits polítics del qual venien en gran part de l'explotació dels sentiments anticatalans del immigrant a Barcelona (per això actualment la paraula *lerrouxisme* també entra en la discussió política).

Totes aquestes dades tenen influència a l'hora de comprendre la sociolingüística catalana.

2.2. El punt de partença decisiu de tota sociolingüística catalana és la presència de dues llengües històriques en un espai determinat, encara que amb diferències de detall clares.

2.2.1. Els primers treballs de Badia encara se serveixen del concepte de bilingüisme per a la situació catalana: són gairebé contemporanis de *Diglossia* (1959) de Ferguson, i per tant encara no fan servir el nou concepte, per bé que ja llavors eren implícits alguns dels plantejaments formulats per Ferguson i més tard per Fishman (1967). El concepte individual-psicològic de bilingüisme aviat és substituït pel de diglòssia i amb això rep una formulació conceptual la diferenciació funcional de dues llengües en una societat. Hom no ha d'oblidar que aquests treballs anaven destinats, entre altres coses, a rebatre certes teories castellanes sobre el bilingüisme, com la famosa de Julián Marías, totes les quals *de facto* pretenen argumentar la superioritat del castellà sobre el català. Potser és significatiu que fossin autors de València, on la situació del català és molt més desfavorable, els qui primer varen servir-se del concepte de *conflicte lingüístic*, Ll. V. Aracil i R. Ll. Ninyoles (1969). Amb aquest

concepte es dinamitza el concepte estàtic de diglòssia, i esdevé clar que la diglòssia no és sinó un estadi d'una lluita històrica en què dues llengües, més ben dit, els seus parlants es troben immersos. Aquesta visió dinàmica de la situació s'oposa manifestament a la concepció original de Ferguson, que parlava d'una «situació lingüística relativament estable» (1959, 336), que no seria cap problema per als afectats sempre que no es fessin visibles determinades tendències cap a un augment de l'alfabetització de la població i cap a una comunicació de més abast (*op. cit.*, 338). És clar que les constatacions de Ferguson, el qual havia partit d'exemples molt concrets, no es poden liquidar sense més ni més; tanmateix la seva definició no val sinó en una mesura insuficient per a casos com el del català. És cert que pertot arreu les condicions i les funcions de les llengües afectades per una situació de diglòssia són canviants, tot i que fins ara s'ha dedicat poca atenció a aquest fenomen (com també a la tipologia de la diglòssia). És mèrit dels catalans haver pensat fins a l'acabament el procés dinàmic, haver-lo descrit parcialment i haver indicat les sortides lògiques d'un conflicte de llengües: o bé la implantació total de la llengua *A* (socialment més valorada) i la *substitució* total, és a dir, la desaparició de la llengua *B*, o bé la normalització de la llengua *B* i el desplaçament de la llengua *A*. Amb això la situació del conflicte de llengües i del bilingüisme a nivell individual que hi sol anar lligat esdevé una inestable situació de transició. Es distingeix d'altres processos de substitució de llengües (*language shift*), tal com es troben descrits en una sociolingüística nord-americana, pel fet que no es pot deduir cap direcció unitària del moviment i que pel cap baix una part dels parlants de *B* no vol acceptar una substitució. En la majoria dels casos es podria contemplar el conflicte lingüístic com un procés obert d'emancipació lingüística (i doncs social), això és, el seu desenllaç depèn màximament de les mutacions i petrificacions *socials*. És evident que en societats fortament estàtiques, com ara les societats europees d'abans de la primera revolució industrial, a penes són observables problemes de substitució lingüística o de conflictes lingüístics; no pas perquè no s'hi haguessin produït, sinó perquè les relativament poques possibilitats que tenia l'individu de canviar el seu lloc social en limitaven molt l'abast.

La sociolingüística catalana ha descrit d'una manera exemplar les etapes històriques i els condicionaments socials del conflicte lingüístic, especialment pel que fa a València i a Catalunya del Nord.

2.2.2. En una situació de diglòssia no solament coexisteixen dues llengües en una societat i amb funcions diferenciades, sinó que els parlants (o bé el poder estatal) valoren les funcions diverses segons mesures diverses: totes dues llengües tenen un prestigi diferent i la diferència de funcions, neutral en si mateixa, enclou en tots els casos una *jerarquització*. Aquí és vàlida la frase de Marx que diu que les idees dominants són les idees dels dominadors. Els defensors de la llengua *A* ho tenen força fàcil d'argumentar que aquesta llengua aconsegueix d'una manera satisfactòria totes les funcions lingüístiques i que, per contra, la llengua *B* (encara) no ho fa; que, per tant, o bé no és possible o bé en tot cas és molt poc pràctic, molt poc rendible, desenrotllar la llengua *B* de la mateixa manera que la *A*. El primer pas de l'argumentació afirma que certes

llengües no estan en condicions de formar tots els registres lingüístics, amb altres mots, que porten adherits uns certs «defectes de naixement»; en general aquest argument no costa de rebatre dient que les llengües esmentades és de fet que (encara) no tenen una determinada mena de textos. Res, però, no impedeix que els parlants formin el registre corresponent, i fins ara encara no es coneix *cap* llengua que no hagi estat en condicions de desenrotllar totes les menes de text necessàries per als seus parlants. L'espanyol, el francès i l'anglès, que varen haver d'obrir-se pas en un llarg i dificultós procés enfront de la llengua A que era el llatí, en són els millors exemples. Aquesta argumentació es pot qualificar sense embuts de racista. La segona tesi, inspirada en la tecnocràcia, sembla tenir a favor seu moltes consideracions d'utilitat. Tanmateix és la mateixa argumentació de qui sempre i en tots els àmbits es posa de la banda del *statu quo*, perquè té por dels canvis i de la llibertat; és també, doncs, un argument de la comoditat. Al capdavant planteja la qüestió sobre qui té o qui ha de tenir prioritat, l'home o la rendibilitat?

Perquè, encara que la substitució sembli en la pràctica favorable a la llengua estatal (i per què no favorable a una llengua unitària universal?), apareixen punts foscos que ho posen en dubte. Hi ha sobretot dificultats psicològiques que a la base de les masses poden adquirir una importància insospitada. La sociolingüística catalana també se n'ha ocupat. En aquest punt el concepte de consciència lingüística (com a part de la consciència global) hi adquireix un paper central; i respecte d'això s'hi veuen clares les influències de la lingüística francesa i occitànica (R. Lafont 1977).

És sabut que a França les formes locals de parlar reben la denominació de «patuès» i que així són valorades a l'escola i a la vida pública, però també en la lingüística. Molts parlants són conscients d'aquest menyspreu i han desenrotllat una consciència de «patuès» que assumeix la valoració oficial i porta llavors els parlants a col·laborar positivament en la substitució de la pròpia llengua. La bibliografia sobre la història de la llengua i sobre la política lingüística de França n'és plena d'exemples. La consciència de «patuès» —en la forma pura l'anomenariem acabament de l'alienació cultural— no es troba gaire en territori català; fins i tot es constaten diferències entre la Catalunya del Nord francesa i els territoris occitans veïns. Algunes formes d'alienació, tanmateix, també es poden observar en indrets de les Balears i de València en què la Renaixença arribà a poca profunditat (*cfr.* Moll 1972). Tota alienació és l'intent d'adaptació a les normes i regles del grup dominant a l'hora de formar la pròpia personalitat cultural.

Per a un aspecte parcial d'aquest procés la sociolingüística catalana, a diferència de l'occitana, que, molt influïda pel materialisme, s'ha servit del concepte d'alienació lingüística i cultural, ha reprès un terme de la psicologia nord-americana i parla de *l'autoodi* (anglès *self-hatred* [Ninyoles 1969]). Per autoodi entén la negació del conflicte lingüístic que fa el subjecte implicat en aquest conflicte; el subjecte impulsa la seva adaptació a la llengua A i als models de comportament cultural i social que la llengua vehicula, i així intenta d'abandonar els seus propis valors i la seva identitat social: aquest comportament és un dels temes literaris

més agraïts, sobretot del teatre, que s'ocupa de situacions diglòssiques; l'exemple modèlic valencià d'això és el teatre d'Eduard Escalante (1834-1895), que ha despertat diverses vegades l'atenció d'Aracil (*cf.* Aracil 1968); a França i a Occitània, d'ençà dels segles XVII-XVIII, aquest tema ha estat tractat d'una manera pràcticament ininterrompuda. És evident que els afectats d'autoodi es troben justament en les capes socials que en un moment determinat es troben en el «punt d'intersecció» de les dues llengües —a la València i al Rosselló del segle XIX sobretot una part de la burgesia mitjana i baixa—: per a aquestes capes la substitució lingüística pot resultar un fet gratificant, perquè, encara que no tingui cap influència en l'estat social real, sí que tanmateix pot elevar el prestigi social (la majoria de peces teatrals extreuen llur comicitat de la caiguda d'aquest prestigi), i així a la llarga també pot tenir efectes en el *status*. Per a la capa superior la substitució i l'assimilació ja s'ha acomplert temps ha; ja no és, doncs, possible un autoodi; al contrari, a la llengua *B* li és atribuït un nou paper, a saber, el d'element d'unió entre dalt i baix per tal de contribuir a l'estabilització de les relacions socials dintre el *statu quo*. Al capdavant de tot de la societat l'assimilació l'obscureix no sols l'escassa possibilitat d'instruir-se, sinó també la idea estesa entre els afectats de no poder millorar el propi status social. A vegades també pot tenir importància una certa consciència de solidaritat, però a parer nostre aquesta mena d'afirmacions que a vegades es troben en autors massa optimistes, caldria sotmetre-les a una recerca més profunda i a una verificació més sistemàtica. Fins a quin punt es poden treure conclusions d'una tendència generalitzada a partir d'observacions particulars d'aquesta mena?

D'aquesta manera l'autoodi ensenya l'orella, per dir-ho així, i es manifesta com la fase aguda de l'alienació lingüística i cultural, com la cristallització de la trinxera entre les llengües que participen en el conflicte. És per aquestes raons que desperta l'atenció especial dels sociolingüistes catalans.

2.2.3. No solament s'han ocupat de les pèrdues lingüístiques, sinó també de les possibilitats de millorar la situació que té la llengua *B*. Aquí té molta importància sobretot el concepte de *normalització* ja esmentat. Per normalització els sociolingüistes catalans entenen dos processos complementaris, a saber, la *normativització* (en aquest context nosaltres usualment parlem de codificació) de la llengua i l'ampliació del seu camp d'ús (*extensió social*).

D'ençà de més de cinquanta anys ja existeix una norma considerada vinculant per pràcticament tots els catalans; així és que aquest problema sembla prou resolt. Tanmateix, la distància de temps ha deixat fer més grosses les diferències entre la normativa lingüística de Fabra i el català usat avui; a més, el problema de la consideració que han de tenir les variants locals no ha estat mai resolt d'una manera definitiva. Es comprèn que a l'hora d'elaborar la normativa catalana comuna es tingués en compte especialment la regió central, el Principat i, encara, Barcelona; en efecte, no solament aquesta regió comprèn de molt el major nombre de parlants, sinó que fou i és el centre de la Renaixença cultural i del catalanisme polític. Comptat i debatut, però, la influència

de Barcelona és relativament discreta; i encara cal afegir-hi que la diferenciació dialectal del català no és pas gaire forta. M. Sanchis Guarner (1950) i F. de B. Moll (1937) emprerengueren aviat els primers esforços per incorporar els trets lingüístics locals del País Valencià i de les Balears a l'àmbit de la codificació de la llengua comuna. Amb la reanimació del catalanisme a la Catalunya del Nord va aparèixer també no fa gaire temps a Perpinyà un diccionari que tenia en compte les formes dialectals (Creixell 1974). L'època del franquisme era molt favorable a qualsevol forma de localisme, no solament a causa dels càlculs polítics ben rumiats dels dominadors, sinó també a causa de la interrupció general dels lligams i l'obstrucció de les comunicacions naturals. La dictadura pogué fer avançar fins a un cert grau l'atomització del territori lingüístic. Al costat d'aquest problema n'hi ha un altre: el de l'allunyament progressiu de la llengua parlada respecte de la normativa, una evolució que s'explica en la major part per mitjà de l'evolució política i social dels darrers decennis, i al capdavant per mitjà de la manca vital de formació lingüística *formal* a l'escola, que ha colpit més d'una generació.

Davant aquesta situació es configuren, dit sense precisar, dues actituds: una de purista, que vol portar tots els catalanoparlants possibles a la normativa de l'Institut d'Estudis Catalans mitjançant la intensificació de l'ensenyament de la llengua i l'educació de les masses, i una de reformista, que pensa que caldria revisar el concepte de les normes i molts de llurs continguts. La segona tendència vol aconseguir, partint dels coneixements de la sociolingüística sobre les diferències internes de les llengües segons els punts de vista geogràfic, social, estilístic, etc., una revisió del concepte habitual de llengua, fins ara relativament estret, i fer la normativa molt més elàstica. Amb això s'aconseguiria una «alliberació» del parlant, perquè el parlant ja no veu com abans en la normativa una cosa imposada des de fora, sinó que reflecteix el comportament lingüístic real de la majoria dels parlants. D'aquesta manera hom espera aconseguir una «democratització» de l'expressió lingüística. Allò que al capdavant s'intenta és substituir una normativa estàtica d'Acadèmia, que imposen unes autoritats i que cal obeir, per una concepció de normativa més dinàmica, més oberta, la qual vol tenir en compte les fortes diferències (també) lingüístiques d'una societat moderna. Des d'un punt de vista de política lingüística aquesta discussió és del màxim interès en l'àmbit de les llengües romàniques, on el principi de la normativa acadèmica hi és representat molt fortament, i també ho és per al futur de la cultura catalana. És interessant de constatar que a l'interior del Grup Català de Sociolingüística hi ha representades totes dues concepcions, si més no, en principi.

Segurament que no hi haurà pas una solució en termes d'o bé això o bé allò, sinó d'això i també d'allò. Perquè el problema és doble: a les innovacions naturals de la llengua, que en cada cas exigeixen adaptacions de la normativa a l'evolució, s'hi afegeix el fet que durant decennis s'ha impedit la formació lingüística formal de la població, la qual cosa ha permès que una gran part dels catalans fossin analfabets o semianalfabets en la pròpia llengua. A parer nostre, després de deu o vint anys d'ensenyament normal del català a totes les escoles, una part dels problemes s'hauran solucionat sols. La qüestió capital d'una revisió normativa estarà en les dife-

rències entre normativa i parla que també llavors encara perduraran. Per a la teoria i la praxi de la planificació lingüística i de la política lingüística, una codificació més elàstica i més oberta tindria una importància que aniria més enllà del català.

El segon aspecte de la normalització és l'ampliació dels àmbits d'ús del català a totes les manifestacions lingüístiques. En aquest nivell el problema és fonamentalment polític, per tal com l'ús del català en els nivells rellevants de la comunicació de masses, premsa diària, ràdio, televisió, vida pública (justícia i administració) i a l'escola, ve decidit per l'Estat espanyol; és a dir, que els catalans només hi tenen una influència parcial i sovint indirecta, si més no, fins al punt que no es conculqui la legalitat. D'altra banda, en el passat es van poder aconseguir progressos, sovint només gràcies a burlar o conculcar les lleis (o els costums no escrits de l'Estat de Franco). Ens sembla important i significatiu que la sociolingüística catalana consideri també aquest conjunt de problemes; si no, la millor codificació restaria lletra morta.

Per solucionar el problema els catalans han discutit molt temps al voltant de dues fórmules alternatives: es decantaven per la *co-oficialitat* o per l'*oficialitat*. La primera significaria el retorn a la situació del govern autonòmic (Generalitat de Catalunya) de 1931-1939. En aquella època al Principat totes dues llengües tenien drets iguals. Es tractava d'una combinació del principi de territorialitat (ús del català a l'interior del Principat) amb el principi de personalitat (llibertat de l'individu a usar la seva llengua). A conseqüència dels darrers quaranta anys avui molts catalans creuen que la simple *co-oficialitat* no aconseguirà pas el restabliment del *statu quo ante*, ja que amb la dictadura i la seva política lingüística la posició del castellà al Principat s'ha enfortit notablement. Per això propugnen l'*oficialitat*, la declaració del català com a única llengua oficial amb les mateixes garanties per a la població de parla castellana. Aquestes discussions van tenir lloc sobretot entre la mort de Franco i el retorn del president Tarradellas (octubre de 1977), quan la situació real era extraordinàriament poc clara. Mentrestant tothom ha comprès prou, que l'*oficialitat* de moment (encara?) no es pot implantar; per això propugnen la *co-oficialitat* ara mateix, com a base per a una *oficialitat* posterior.

El Grup Català de Sociolingüística, que sapiguem, no ha pres posició davant d'aquesta qüestió³ —en concret no es tracta sinó d'un problema polític—, però sí que ha considerat totes dues solucions amb les possibilitats i els perills que contenen. També aquí l'interès de la qüestió sobrepassa l'exemple concret i adquireix importància general.

2.2.4. Pel que s'ha dit fins aquí és clar que no són solament els temes i els resultats dels treballs de la sociolingüística catalana allò que té interès per a la lingüística i la sociologia en general, sinó que també en tenen les posicions socials i teòrico-científiques que adopta. La unió de teoria i praxi, així com el compromís que se'n deriva envers *llur* societat són constants de les actituds dels sociolingüistes catalans. A. M.

³ En canvi, R. Ll. Ninyoles en dos treballs (1976, 1977) sí que ha pres posició respecte del problema.

Badia i Margarit ha dedicat una llarga exposició a aquesta circumstància; potser algunes frases poden aclarir encara les causes d'aquesta situació especial:

«per mica que hom conegui la cultura catalana, és fàcil d'observar que la ciència que s'hi ha desenvolupat no ha estat sempre duta a terme amb la fredor i l'objectivitat que sembla que han d'acompanyar indefectiblement la investigació. És més: un hom aviat se sentiria temptat d'afirmar que la nostra ciència és sistemàticament connotada d'afectivitat. Jo mateix he dit i escrit, més d'una vegada, que una de les constants de la cultura catalana moderna és que empreses que pertot arreu són exclusivament científiques, a casa nostra han estat iniciades amb una poderosa càrrega afectiva, i que empreses que pertot arreu resten reservades a aquells a qui els correspon de fer-les (ço és als especialistes), a casa nostra no són realitzades sense una intensa participació popular (una participació moral i àdhuc, en ocasions, material i tot). Si les coses són així, aquestes dues constatacions volen dir que, en un aspecte o altre, la nostra ciència és un afer de tota la comunitat, un afer no confiat als erudits, sinó sentit i compartit pel poble culte. Amb la particularitat, però, que una tal connotació no afecta gens el valor científic de les obres així elaborades» (Badia 1976, 12-13).

«La lingüística catalana havia d'ésser connotada o, simplement, no podia ésser» (Badia, 1976, 52).

Aquestes explicacions de Badia (*cfr.* també la seva contribució sobre el Seminari de Sociolingüística de Perpinyà 1977) contenen en el fons dues constatacions: en primer lloc, que l'especialització dominant pertot arreu i sempre avançant més i més, això és, la separació entre especialistes «entesos», d'una banda, a qui cal fer confiança perquè amb prou feines se'ls pot controlar, i profans no entesos de l'altra, resulta que en la ciència catalana —si més no en alguns camps— no és tan avançada com en altres llocs, ans al contrari, que hi va ésser superada. No cal tampoc idealitzar aquest fet, però sí que hi ha elements que fan salvar el tall habitual entre ciència i praxi, això és, que permeten la participació i el control a la població. La segona constatació rau en el fet que el científic català, l'interès pel coneixement l'extreu *també* de l'interès de la comunitat, en el fet que la recerca es duu a terme *també* en vista del seu valor social. És a dir, el científic s'entén a si mateix no pas com a amo del saber sinó com a un que està en deure i al servei de la societat. Aquesta concepció no s'ha pas de confondre amb cap mena de posició racista o ultranacionalista: hom no ha d'oblidar que el científic català argumenta des de la defensiva.

És clar que una sociolingüística compromesa com la catalana no troba pas només assentiment; es nega, en efecte, a argumentar justament d'una manera neutral, és a dir, es nega a deixar a altres la valoració i la utilització dels seus treballs. Pren posició contra el *statu quo* i la situació d'una comunitat lingüística que considera injusta perquè és desfavorable. Al capdavant, a una actitud científica en el millor sentit del mot, li correspon no solament investigar sinó també posar-se a la banda d'aquells que contempla no com a objectes cosificats del seu treball sinó com a participants (*parteners*) vivents.

En comparació amb d'altres posicions sociolingüístiques també en aquest punt la sociolingüística catalana es manifesta original i —potser— modèlica.

3. LA INSTITUCIONALITZACIÓ DE LA SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA: EL GRUP CATALÀ DE SOCIOLINGÜÍSTICA

3.1. Ja hem fet esment que el VIII Congrés mundial de Sociologia de Toronto de 1974 fou l'ocasió externa de la constitució del Grup. Encara avui el marc organitzacional és obert, tot i que els darrers temps i en relació amb els esdeveniments polítics s'observa una tendència cap a un enfortiment d'aquest aspecte (J. Torres parlava d'una «institucionalització limitada»). Des del començament el Grup estigué en contacte estret amb l'IEC, al qual se subordina formalment com a comissió especial; des del juliol de 1977 entre l'Institut i el Grup hi ha un acord segons el qual l'Institut assumeix i promou totes les iniciatives i propostes del Grup referents a la normalització lingüística.

A l'hora de la fundació la intenció fou sobretot de proporcionar coordinació i mútua informació sobre recerques en curs o planejades; ultra això, degué també jugar-hi un paper el pensament d'una possible influència en la política lingüística a l'època de després de Franco, encara que fos d'una manera difusa (aquesta motivació no sura a cap dels documents ara ja antics que ens són assequibles; tanmateix, davant l'evolució actual i davant les circumstàncies generals, creiem que hi era present, si més no en el rerafons). Si, i fins a quint punt, va haver-hi altres intencions en la fundació del grup, es fa molt difícil de saber; si més no perquè la majoria de membres del GCS també treballen en altres llocs, i l'observador està temptat de concloure que entre les diverses activitats hi ha unes relacions no pas sempre òbvies. Ens sembla que el Grup ha canviat seguint l'evolució política que comença el 1976-1977 i que ha augmentat la seva tendència a una participació activa en les tasques de política lingüística.

3.2. Des de 1975-1976 el GCS ha elevat a poc a poc el nombre de membres; en aquest moment compta amb 16 adherits. Pel que sabem, els actuals n'admeten de nous; sembla que el criteri decisiu siguin les publicacions o les activitats sociolingüístiques en un sentit ampli. A més a més s'urgeix l'eixamplament a tots els Països Catalans, per tal que no es discuteixin problemes de varietats lingüístiques amb un plantejament centralista massa fort. El dia 20 de març de 1978 el Grup comptava amb els membres següents:

Aracil i Bonet, Lluís V. (València), ensenya d'ençà de 1976 a la Universitat de Barcelona, des de 1978 és president del Researchs Committee on Sociolinguistics a l'Associació Internacional de Sociòlegs.

Badia i Margarit, Antoni Maria (Barcelona), professor a la Universitat de Barcelona, Rector des de 1977, membre de l'IEC des de 1968.

Bernardó, Domènec J. (Perpinyà), ensenya a la Universitat de Perpinyà.
Calsamiglia, Helena (Barcelona), ensenya a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Carbonell i Ballester, Jordi (Barcelona), professor de català a la Universitat de Càller (Sardenya), ex-director de la GEC, membre de l'IEC des de 1972.

Creixell, Lluís (Perpinyà), ensenya a Carcassona.

Fuster, Joan (Sueca), escriptor i assagista.

Gimeno, Francesc (Alacant), professor a Alacant.

López del Castillo, Lluís (Barcelona), ensenya a la Universitat Autònoma de Barcelona i a la institució privada de formació de mestres Rosa Sensat.

Moll Marquès, Aina (Mallorca), ensenya a Ciutat.

Pitarch, Vicent (Vila-real), ensenya a Castelló de la Plana.

Puig i Moreno, Gentil (Barcelona), ensenya a la Universitat Autònoma i a l'Escola de Magisteri de Sant Cugat del Vallès.

Reixach i Pla, Modest (Barcelona), dirigeix el Laboratori de Sociologia de l'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona (ICESB).

Torres, Joaquim (Barcelona), fou coordinador de l'àmbit de Llengua del Congrés de Cultura Catalana.

Turell, Teresa (Barcelona), investigadora.

Vallverdú, Francesc (Barcelona), escriptor i redactor en cap d'editorial.

Badia signa com a president del Grup; Joaquim Torres, com a secretari, després d'haver agafat en un primer moment aquesta tasca conjuntament amb Teresa Turell.

Sorprèn que en aquesta llista hi manqui un nom conegut a través de diverses publicacions de sociolingüística: Rafael Lluís Ninyoles, de València. Ha publicat alguns treballs importants principalment sobre el conflicte lingüístic valencià (1969, 1971) i després sobre política lingüística i minories lingüístiques a l'Estat espanyol (1975, 1976, 1977); els darrers textos en castellà i clarament orientats a un públic castellanoparlant. La causa que Ninyoles no pertanyi al Grup seria una seriosa discrepància entre ell i Aracil.

Com es veu, els integrants del GCS procedeixen de tots els Països Catalans (només Andorra no hi té representació fins ara), però s'hi constata un sobrepès de Barcelona; el Grup vol reflectir la unitat dels Països Catalans així com llur diferenciació interna. Tanmateix, el pes relatiu és divers: el Principat compta amb nou representants, el País Valencià, quatre, Catalunya del Nord dos i les Balears un. No es busquen pas els membres segons un mecanisme matemàtic de representació, sinó segons la capacitat d'aportacions efectives als propòsits del Grup.

Igualment els membres del GCS procedeixen de camps polítics diferents, amb l'excepció que no hi és representada ni la dreta ni l'extrema dreta. Pel que fa als franquistes, l'absència sembla natural. Les causes que hi falti la dreta catalana s'han de buscar, tant en la qüestió de la qualificació, com en una relació amb la llengua més aviat mística que no accepta plantejaments científics i que amb prou feines permet de pensar en planificació i política lingüístiques. Pel que fa a la resta, totes les línies hi són representades, des de representants del catolicisme reformista fins al partit comunista (Partit Socialista Unificat de Catalunya). Una proporció política, però, no se'n pot treure. D'aquesta manera s'aconsegueix un necessari pluralisme polític i ideològic que pot fer fructífera la feina científica.

El treball pràctic del Grup pren forma principalment de sessions de treball, que de costum tenen lloc a Barcelona. Des de 1977 s'envia una breu acta als membres. Es dedueix de les actes, que la superioritat numèrica dels representants de Barcelona a les trobades és encara més evident. Això s'explica, és clar, pels desplaçaments; tanmateix el fet és de doldre, perquè va contra la voluntat de diversificar i de limitar la influència de la capital.

3.3. Molt poc després d'acabat el Congrés de Toronto, un nou i important esdeveniment atreïa l'interès del Grup: el Congrés de Cultura Catalana (CCC), que va determinar durant tres anys la vida pública catalana a tots els Països Catalans, des del començament dels primers plans el 28 de gener de 1975 fins a la cloenda solemne el 27 de novembre de 1977. No ens podem ara estendre sobre el plantejament i l'organització del Congrés, que comptava 25 seccions, cinc grans campanyes, una enorme producció, en part encara intrombable, de treballs de nivell diferent, més de 15.000 socis individuals i gairebé 400.000 signatures a favor de l'ús públic del català; ens referim només per la relació que té amb la sociolingüística. Una de les seccions (*àmbit de llengua*) i dues de les campanyes, *Per l'ús oficial del català* i *El català al carrer*, estaven més o menys directament relacionades amb qüestions sociolingüístiques.

Sobretot a l'*àmbit de llengua*, coordinador del qual fou J. Torres, les anàlisis dels sociolingüistes esdevingueren manifestes. L'acció del Grup té també abast polític, ja que s'ha d'admetre que les exigències del CCC influiran la política catalana dels anys vinents, sobretot després dels Estatuts d'autonomia definitius, i així es podran continuar les anàlisis que el Grup s'ha esforçat de fer amb realisme. És de doldre que les resolucions de l'àmbit de llengua fossin aprovades només d'una forma provisional i no en la definitiva (Congrés de Cultura Catalana, 1977). El *Manifest de la Cultura Catalana* conté un breu resum, del qual reproduïm les frases següents:

«L'àmbit entén que ha de formular les següents propostes:

— Quant a les *institucions*, que hom creï a nivell de Països Catalans un organisme que doni suport a la recerca sociolingüística, que propiciï el procés de normalització i que proposi polítiques lingüístiques a les administracions autònomes, i que aquestes, al seu torn, acordin i executin línies d'actuació en aquest sentit a través de llurs Conselleries de Cultura.

— Quant a la *política lingüística* i als principis generals que l'han de presidir, hom propugna l'assumpció del principi de la completa normalització de la llengua com a objectiu primordial a acceptar, per tal d'arribar a atènyer el principi de la territorialitat (oficialitat total en el conjunt del territori, o sigui dels Països Catalans), la qual cosa comportarà l'existència d'unes etapes transitòries. Els àmbits d'ús públic de la llengua que és essencial d'anar reconquerint per fer avançar el procés de normalització són: l'administració pública, els mitjans de comunicació, l'ensenyament i l'activitat econòmica» (CCC 1977, 35-36).

Com hem subratllat més d'un cop, el Congrés es un nou exemple de col·laboració entre recerca científica i participació ciutadana, de compromís de la ciència catalana però també de compromís científic i generositat de molts catalans.

3.4. Un possible nou camp d'actuació, que pot amagar perills, s'obre al Grup amb el retorn del president Josep Tarradellas i el nomenament d'un govern provisional de Catalunya (Generalitat). Aquesta perspectiva ja es presenta a les conclusions de l'àmbit de llengua del CCC i s'ha fet més concreta: amb data de l'onze de novembre de 1977 el Grup adreçava una petició a l'IEC, el secretari general del qual, Ramon Aramon i Serra, la transmetia a la Generalitat. Aquest document justifica així la petició:

«El Grup Català de Sociolingüística considera que els processos autonòmics iniciats a Catalunya-Principat, al País Valencià i a les Illes requereixen l'elaboració d'unes propostes de normalització lingüística en aquells àmbits com l'Administració pública o els mitjans de comunicació, on la no existència d'institucions o organismes apropiats ho fa més urgent.»

Les propostes concretes demanen la creació d'un Gabinet de Planificació Lingüística de la Generalitat que impulsi la normalització en l'administració i en els *media*, que organitzi i inspire la política lingüística del futur govern autonòmic; i que assessori a autoritats i entitats públiques; a més d'això, els altres territoris catalans han d'ésser informats d'aquesta iniciativa; per últim el Grup desitja la seva continuïtat com a

«instància coordinadora, dins el marc de tots els Països Catalans, de l'estudi dels problemes referents a la normalització lingüística i de les propostes per a resoldre'ls d'acord amb les conclusions del Congrés de Cultura Catalana, que el GCS fa seves».

És evident que, si es duen a terme aquestes propostes, el GCS pot abandonar el paper que ha tingut fins ara i convertir-se en una instància administrativa i al capdavant política. Llavors possiblement es posaria en qüestió l'existència del Grup en la seva forma actual, perquè els ciutadans francesos que en formen part es trobarien en una situació difícil. D'altra banda, en la mesura que es faci realment política activa, les diverses opcions polítiques dels membres hi entrarien en joc i potser portarien divisions; o bé, per raons de política de partit, no serien incorporats tots els membres al Gabinet de Planificació Lingüística. Finalment, alguns components del Grup manifesten el temor que una oficina d'aquesta mena pugui convertir-se en una instància de control i censura lingüístiques que s'ocupi principalment de revisar l'ortografia dels textos oficials.

Els portaveus del projecte tenen dues raons per a la seva proposta: volen promoure una política lingüística activa i fonamentada en bases científiques modernes —progressiva en el sentit ampli— i evitar que un grup no tan preparat científicament introdueixi una orientació purista i possiblement arcaïtzant. L'engatjament social dels components del Grup empeny iniciatives cap a aquesta direcció.

És cosa clara que també la relació entre el Grup i l'IEC demanarà a la llarga una clarificació, perquè encara que el Grup funcioni com a comissió especial de l'IEC es presentaran dificultats provinents de concepcions a vegades diverses sobre la llengua.

Fa poc el Grup ha emprès alguns passos de cara a una col·laboració amb l'Associació Catalana de Sociologia.

3.5. Els darrers paràgrafs ja manifesten que el Grup té també problemes, que possiblement augmentaran a mesura que avanci la institucionalització (una hipòtesi de la sociologia de l'organització és que tot grup, en institucionalitzar-se, s'aparta del seu projecte original). Amb l'enfortiment de les relacions formals creix el perill que disminueixi la base de la discussió de continguts. Alguns membres del Grup troben a faltar cada vegada més el debat teòric i creuen que el Grup hauria d'emprendre amb urgència la tasca de definir-se i delimitar els seus propòsits. Aquest dèficit teòric creixent —es pot veure com d'ençà d'alguns anys no s'ha publicat cap text teòric important— depèn fins a un cert grau de l'estructura oberta del Grup. Això inquieta especialment les dues testes d'orientació teòrica més forta, Ll. V. Aracil i D. J. Bernardó; per això, de fa algun temps n'estan una mica al marge i formulen objeccions a la pràctica actual.

A més, s'hi afegeixen diferències objectives en qüestions concretes. Un dels problemes fou l'oficina de planificació lingüística, un altre la qüestió de si el Grup com a tal havia de prendre posició davant l'ordenació lingüística del nou projecte de Constitució espanyola (article 3). A la fi no ho va fer, a proposta sobretot, pel que sembla, dels membres políticament actius. En aquest punt sembla haver-se plantejat clarament per primer cop el conflicte entre lleialtat política activa i lleialtat al GCS. En la mesura que la vida política es vagi normalitzant i les divergències de la política quotidiana entre els partits polítics es vagin fent més perceptibles, el Grup haurà de trobar procediments per superar les controvèrsies polítiques, si no vol exposar-se al desmembrament.

Qüestions personals —si més no en alguns components— hi juguen també un paper no escàs. Algú ho ha formulat fins a la caricatura: «el Grup s'aguanta per en Badia; n'és el pare passiu». Amb això es tributava, potser inconscientment, un elogi a la gran força d'integració de Badia com no es podia haver trobat més clar. Tanmateix hi ha una relació entre cohesió i dèficit teòric (tot i que l'actual urgència de l'actuació s'explica també per les circumstàncies polítiques). També es pot dir, potser, que Badia i Vallverdú són dos dels components més importants que compten amb uns resultats mostrables. En molts aspectes, a l'altre cap de l'escala, hi ha Aracil, que «fa profecies» i sorprèn amb la seva creativitat peculiar i sempre surt amb el totalment inesperat en el moment inesperat. A més, Aracil és més fort que els altres per la seva formació i la seva pràctica professional de «només sociolingüista» i dóna una importància formidable a la sociolingüística com a disciplina.

Les tensions i vacil·lacions no són impediment perquè vegem en el Grup Català de Sociolingüística un interessant intent de tractar problemes científics en un grup i també d'influir en la pràctica; i tot plegat, d'una forma democràtica i desjerarquizada, la qual cosa discrepa de molt amb l'activitat científica a la majoria de països d'avui. Serà interessant de veure si, i com, el Grup superarà les mutacions polítiques dels Països Catalans que tenen encara un llarg camí obert.

3.6. Fins ara no hem considerat encara un aspecte de l'activitat dels components del Grup, tot i que té una importància especial: es tracta

de llur activitat docent, en la mesura que comprèn sociolingüística.

Avui, en principi, hi ha dos centres de sociolingüística, a saber, les dues Universitats de Barcelona. A la Universitat Central ensenyen Badia i Aracil; sens dubte hom pot considerar-la com una de les universitats més ben dotades sociolingüísticament d'arreu, amb una oferta d'ensenyament i de treball moderna, molt rica i diversificada. En alguns plans d'estudi, com ara de català, la sociolingüística és matèria obligatòria, talment que, des d'aquí, el saber sociolingüístic s'expandeix en un procés de multiplicació. També a la Universitat Autònoma la sociolingüística hi juga un paper pràctic important. Els primers passos sociolingüístics es varen fer, però, a la Universitat Catalana d'Estiu que es celebra anualment des de 1969 a Prada (Catalunya del Nord), on des de 1972 han tingut lloc sense interrupció cursos de sociolingüística, portats sobretot per Aracil i també per Badia, entre altres), els quals tenen força influència en un públic més ampli. Des de 1975 la sociolingüística és el pla d'estudis de l'Escola d'Estiu de Barcelona (Vallverdú, Aracil), el 1976 va incorporar-la la de València (Aracil, E. Montaner). A la Universitat de València la sociolingüística a penes hi és representada, però s'hi podrien produir canvis amb l'arribada dels canvis autonòmics. Per contra, el Centre Universitari de Perpinyà, des de la seva restauració, s'ha ocupat força explícitament del seu paper d'universitat catalana i ofereix des de mitjans setanta la sociolingüística com a matèria de recerca i d'ensenyament, en general sota la influència de Domènec Bernardó. Al costat de les recerques sociolingüístiques també s'han desenrotllat materials audiovisuals.

4. SOBRE LLENGUA I SOCIETAT EN LA SITUACIÓ ACTUAL DE CATALUNYA

Davant de l'extrema rapidesa de les mutacions produïdes a l'Estat espanyol al llarg dels darrers anys i, malgrat tot, de la gran incertesa sobre l'evolució futura, seria excessiu voler donar una visió completa de la situació. Ens hem de limitar a algunes observacions sobre els punts fonamentals.

4.1. La futura legislació lingüística serà un element decisiu en l'evolució que vingui. La Constitució espanyola que s'ha d'aprovar en posarà la bases, i per això lluiten els grups autonomistes a l'entorn de formulacions que no obstaculitzin més tard cap de les seves propostes. Després de la Constitució caldrà revisar les lleis particulars encara franquistes. Al Principat la qüestió de les llengües quedarà regulada definitivament en l'Estatut d'Autonomia; tanmateix ja ara la Generalitat sembla esforçar-se per solucionar-la d'una manera satisfactòria. Més endavant caldrà plantejar-se si la legislació lingüística del Principat, del País Valencià i de les Illes coincideix gaire; altrament creixerà el perill que s'enforteixi la disgregació dels Països Catalans, perill ja observat d'ençà del començament de la Renaixença. A Andorra el problema es planteja en uns altres termes: els darrers anys s'hi ha iniciat un prudent procés de catalanització de l'escola fins fa poc completament castellana i francesa, i s'hi segueix amb gran atenció la recatalanització del Principat. A Catalunya del Nord

l'evolució no es presenta tan clara, ja que el centralisme francès no s'obre a cap mena de concessions serioses. Però també s'hi segueixen amb atenció els canvis que es produeixen al sud, sobretot entre els polítics, que es plantegen el problema de la situació sempre difícil del Departament dels *Pyrenées Orientales*. Alguns contactes amb els (nous) ajuntaments del Principat han tingut en part conseqüències sorprenents.

En el moment de redactar aquesta introducció el Govern espanyol ha promulgat un decret del 23-VI-78 en virtut del qual el curs vinent la classe de català serà *obligatòria* a totes les escoles del Principat. A més a més, els graus de preescolar i parvulari s'organitzaran en el futur segons la llengua materna dels nens. En el futur el català entrarà en *tots* els nivells de l'ensenyament, des del jardí d'infants fins a la Universitat (també a les escoles professionals). Cal esperar només que aquest decret tan prometedor sigui posat a la pràctica.

En competició, per dir-ho així, amb la revisió de les lleis, s'acompleix la recatalanització de la vida pública a tots els nivells. Al Principat, aquest fet s'hi observa ben clarament, en els altres territoris de l'Estat espanyol és més difús. No es tracta solament de mesures oficials; allò que és de gran importància és que l'individu torni a usar el català en totes les situacions de la vida. Llavors serà molt difícil a l'Estat de voler suprimir unes exigències que en la pràctica ja estan acceptades i implantades.

4.2. Un altre paper decisiu el té la Generalitat provisional i el president Tarradellas. No és aquest el lloc de parlar del paper polític que ha tingut Tarradellas d'ençà de la seva reaparició a l'escena política. Aquest paper —malgrat la il·limitada adhesió de gairebé *tots* els catalans al símbol de la legalitat històrica que Tarradellas representa— ha agafat de sorpresa els grups polítics i els ha desconcertat. El que sembla clar, però, és que l'èxit o el fracàs d'aquest govern decidirà a l'avançada moltes coses del futur. Certament que no es podrà posar en dubte el nacionalisme de Tarradellas justament en l'aspecte lingüístic. Però tampoc no es farà incòmode per al govern espanyol. Per això es pot admetre que en el terreny de la cultura i especialment en el de la llengua es faran força concessions, per tal de mantenir-se més rígids en altres àmbits (economia, política social, policia, exèrcit, etc.), respecte dels quals ni els catalans mateixos estan units. En aquest punt hauran de convergir els interessos del govern central i els de la burgesia catalana. En fi, la política lingüística serà un indicador interessant de les constel·lacions del poder que a la llarga s'aniran formant.

En política lingüística la Generalitat *pot* jugar un paper precursor respecte del País Valencià i de les Illes: allí els governs provisionals no gaudeixen de cap prestigi històric, la formació d'aquests governs i la relació de majoria reflecteixen les eleccions del 15 de juny de 1977 (guanyades pels socialistes del PSOE al País Valencià i per UCD a les Balears), en les quals els grups netament autonomistes no varen aconseguir gaire bon percentatge, de manera que en aquest aspecte no s'ha de comptar de moment amb iniciatives especials de política lingüística, malgrat les diverses activitats sorprenents que s'hi duen a terme d'ençà d'un any.

En els moments presents els perills que ens sembla que hi ha són:

el govern de Madrid pot tornar a intentar d'enfrontar les diverses forces catalanes per tal d'eixamplar el propi terreny d'acció. Fins ara aquesta estratègia s'ha reservat en espera que es facin sensibles les tensions internes —a l'interior de cada un dels Països Catalans i d'ells entre ells—. Amb el nou espectre polític i amb la clara majoria d'esquerres al Principat i al País Valencià, el perill creixerà: el govern central tindrà un interès especial de controlar les zones orientades cap a l'esquerra. Si es té en compte que, un cop formades les noves estructures polítiques d'una manera duradora, s'afeblirà la forta politització actual de la població en conjunt i, per tant, es perdrà consciència dels objectius comuns, una tal política és possible que tingui èxit. Tampoc no s'ha d'excloure que a la llarga els Països Catalans se separin per vies diferents, a desgrat que avui no ho sembli; sigui com sigui, la feina de superar la diversitat de tradicions i interessos econòmics, polítics i socials serà llarga i demanarà molta paciència.

(Trad. de RICARD TORRENTS)

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ARACIL, Lluís V., 1966a: «Un dilema valencià». *Identity Magazine* (Cambridge, Mass./València), 24.
- 1966b: «A Valencian Dilemma». *Identity Magazine*, 24.
- 1968: Introducció a E. ESCALANTE, *Les xiques de l'entresuelo/Tres forasters de Madrid*. València: Garbí.
- 1973: «Bilingualism as a Myth». *Interamerican Review*, 2:4.
- BADIA I MARGARIT, A. M., 1964: *Llengua i cultura als Països Catalans*. Barcelona: Edicions 62.
- 1969: *La llengua dels barcelonins*. Volum I. Barcelona: Edicions 62.
- 1973: *La llengua catalana ahir i avui*. Barcelona: Curial.
- 1976: *Ciència i passió dins la lingüística catalana moderna*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- 1977: «Entorn de la sociolingüística catalana». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 1.
- CONGRÉS de Cultura Catalana, 1977: *Manifest de la cultura catalana*. Barcelona: Actes de Cloenda del CCC.
- FERGUSON, Charles A., 1959: «Diglossia». *Word*, 15.
- FUSTER, Joan, 1962: *Nosaltres els valencians*. Barcelona: Edicions 62.
- 1962a: *Qüestió de noms*. Barcelona: Edicions d'Aportació Catalana.
- LAFONT, Robert, 1977: «Sobre el procés de patoisització». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 1.
- MOLL, Francesc de B., 1937: *Rudiments de gramàtica preceptiva per a ús d'escriptors baleàrics*. Palma de Mallorca: Moll.
- 1972: *Polèmica d'en Pep Gonella*. Palma de Mallorca: Moll.
- NINYOLES, Rafael Ll., 1969: *Conflicte lingüístic valencià*. València: Eliseu Climent.
- 1971: *Idioma i prejudici*. Palma de Mallorca: Moll.
- 1975: *Estructura social y política lingüística*. València: Fernando Torres.
- 1976: *Bases per a una política lingüística a l'Estat espanyol*. València: Eliseu Climent.

- 1977: *Cuatro idiomas para un Estado*. Madrid: Cambio 16.
- REIXACH, Modest, 1975: *La llengua del poble*. Barcelona: Nova Terra.
- SANCHIS GUARNER, M., 1950: *Gramàtica valenciana*. València.
- TORRES, Joaquim, 1977: «Les enquestes sociolingüístiques catalanes». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 1.
- VALLVERDÚ, Francesc, 1968: *L'escriptor català i el problema de la llengua*. Barcelona: Edicions 62.
- 1970: *Dues llengües: dues funcions?* Barcelona: Edicions 62.
- 1977: «La normalització del català modern». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 1.